

Kotimaisten kielten keskus

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2015–2018

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2015–2018	5
	Kielenhuolto	5
	Sanakirjat	8
	Kieliaineistot	10
	Kirjasto	11
	Vähemmistökielet	11
	Hallinnollisia hankkeita	12
IV	Henkilöstö	12
V	Kehittämishankkeet	14
VI	Voimavarat	15

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielen ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja niitä koskevat tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon ja siihen liittyvään tutkimukseen, sanakirjatyöhön ja siihen liittyvään tutkimukseen, kieliaineistojen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä kielipoliittiseen asiantuntijatyöhön.

- Kotimaisten kielten keskuksen kielipoliittinen tavoite on, että suomi ja ruotsi tulevaisuudessakin ovat aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös muunkielisten Suomessa asuvien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.
- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja asiantuntija. Kotus osallistuu aktiivisesti viranomaiskielen parantamista koskevaan työhön.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja sekä korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa kuvaavia sanakirjoja. Nämä sanakirjat siirtävät kieli- ja kulttuuriperintöä myös seuraaville sukupolville.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa erityisesti suomen kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kielilautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Kotus tukee kielen asiantuntijana Kansalliskielistrategian mukaista käytännön työtä ja vahvistaa osaltaan kielilain toteutumista yhteiskunnassa.

Toimintaympäristö

Monikansallinen yritystoiminta sekä suomalaisen tiedeyhteisön kansainvälistyminen ja teolliset julkaisukriteerit ovat vahvistaneet englannin kielen asemaa. Englanti on ylipäätään läsnä ihmisten arjessa niin vapaa-aikana kuin erilaisissa työtehtävissä. Siksi Suomessa kuten monissa muissakin kieliyhteisöissä korostetaan nykyään rinnakkaiskielisyttä eli sitä, että vaikka vieraita kieliä käytetään, kansalliskieliä tulee edelleen käyttää kaikessa yhteiskunnan toiminnassa. Useimmissa ammateissa tarvitaan suomen ja ruotsin kielen sekä muiden kielten hyvää suullista ja kirjallista taitoa. Kielenkäyttäjän on kyettävä tuottamaan ja ymmärtämään erilaisia tekstejä ja arvioimaan kieltä ja sen merkitystä monissa tilanteissa. Tässä tekstien täyttämässä toimintaympäristössä Kotus toimii sen hyväksi, että tietoisuus kielestä ja kielen käytöstä vahvistuu kaikkien suomalaisten keskuudessa. Kotus edistää toiminnallaan suomalaisen kulttuurin merkityksen ymmärtämistä ja huolehtii osaltaan kielellisen kulttuuriperinnön siirtämisestä tuleville polville erityisesti sanakirjojen välityksellä.

Moderni yhteiskunta rakentuu erilaisten järjestelmien varaan, jotka yksilön on tunnettava suoriutuakseen yhteiskunnan jäsenyydestä, tunteakseen omat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kyetäkseen toimimaan arjessa. Viranomaisten toiminta koskettaa jokaisen elämää, ja yksilön on ymmärrettävä viranomaisten viestintää. Kotuksessa tehtävä kielenhuolto ja virkakielen tutkimus tähtäävät viranomaisviestinnän parantamiseen, ja suunnitelmakaudella Kotus toimii syksyllä 2013 valmistuvan virkakielen toimintaohjelman edistämiseksi.

Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluu ihmisen kielellinen hyvinvointi. Monikielisyys on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen myös Suomessa, ja yhteiskunnan velvollisuutena on huolehtia täällä asuvien kieli- ja kulttuuriryhmien tarpeista, oikeudesta omaan äidinkielen ja mahdollisuudesta oppia valtakieli. Yhteiskunnan toimivuuden ja yksilön tasapainoisen elämän kannalta on olennaista, että jokaista ihmistä kannustetaan käyttämään omaa äidinkieltään ja että jokaisella on tieto kieleen liittyvistä oikeuksista eri tilanteissa. Jokaiselle yksilölle on myös tärkeää ymmärtää mahdollisimman hyvin maan valtakieltä, jotta voi elää täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. Kotus pyrkii kaikessa toiminnassaan nostamaan esille kielen merkitystä yksilön ja yhteisön elämässä.

Internet on muuttanut tiedonhaun käytäntöjä, ja verkosta on tullut keskeinen julkaisemisen ja vuorovaikutuksen kanava. Kotuksen näkyvyyttä ja vaikuttavuutta lisätään panostamalla tiedotukseen ja viestintään entistä enemmän. Jotta Kotus voi vastata mahdollisimman hyvin erilaisiin kielenkäytön tarpeisiin, se tarjoaa julkaisujaan, aineistojaan ja palvelujaan yhä enemmän verkossa. Verkkopalvelun kehittäminen onkin jatkuva ja lähivuosina yhä voimistuva osa Kotuksen toimintaa.

Kotimaisten kielten keskuksen toimintaedellytykset muuttuvassa toimintaympäristössä

Kotimaisten kielten keskus on viime vuosina toteuttanut ne rakenteelliset muutokset, joita maan hallitus on edellyttänyt, eli supistanut toimintaansa ja selventänyt työnjakoa yliopistojen kanssa. Vuosina 2007–2012 Kotuksen henkilötyövuosien määrä väheni 25,3 henkilötyövuotta eli 22,5 %. Vaikka henkilöstöä on suunnitelmakaudella vähemmän kuin aikaisemmin, Kotimaisten kielten keskuksen panos suomalaisessa yhteiskunnassa on keskeinen, ja sen asema valtion ainoana kielialan asiantuntija- ja palveluorganisaationa on vakaa.

Kotus toimii yhteistyössä lähialojen muiden laitosten kanssa. Kotuksen tärkeimmät asiakkaat ovat yhtäältä opettajat, opiskelijat ja kaikki kansalaiset, toisaalta julkishallinto, media ja tutkijat. Kotuksella on erilainen tehtävä kuin yliopistoilla, mutta tehtävät edellyttävät vahvaa yhteistyötä, jotta suomalainen yhteiskunta saisi kaiken mahdollisen hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasiantuntijoiden työstä. Asiantuntemuksellaan ja yhteistyöhakuisuudellaan Kotimaisten kielten keskus vahvistaa paikkaansa itsenäisenä ja tunnettuna toimijana yhteiskunnassa.

Toimintasuunnitelma 2015–2018

Kielenhuolto

Toimintaympäristön muutokset

Kielenkäyttötavat muuttuvat nopeasti sitä mukaa kuin uusien viestintävälineiden ja ammattikielten merkitys kasvaa. Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä ja hallinnon yhä nopeammissa muutoksissa säädösten ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttäminen asettaa kielenhuollolle monenlaisia haasteita ja vaatii siltä aktiivista toimintaa ja osallistumista kielen- ja nimistöhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Etenkin nuorempi suku-

polvi etsii kielitietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Yleiskieltä ja kielenkäyttöä koskeva tieto on tarpeen myös kieliteknologian sovelluksien kehittämisessä. Toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi tarvitaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuolto tarkastelee kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuottaa niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä puhutun ja kirjoitetun kielen ja kielenkäytön muutoksista. Tähän liittyvää tutkimusta vahvistetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen suomen kielen oppiainesten kanssa, ja se kytketään entistä vahvemmin kielenhuollon eri toimintoihin. Saatua tutkimustietoa sovelletaan kielen- ja nimistöhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- Säädös- ja viranomaiskielen tutkimusten perusteella laaditaan kielen- ja nimistöhuoltoon ja kielikoulutukseen sopivia ohjeita.
- Suunnitellaan ja aloitetaan uusia viranomaiskielen huoltoon kytkeytyviä tutkimuksia mm. virkakielityöryhmän laatiman toimintaohjelman suositusten pohjalta. Hankkeissa etsitään ratkaisuja kansalaisten kohtaamiin virkakielen ongelmiin, ja niiden tulokset auttavat lisäämään viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.
- Jatketaan vuonna 2009 valmistuneen *Suomen kielen tulevaisuus* -toimintaohjelman ehdotusten toteutumisen seuraamista kielenhuollon näkökulmasta. Tähän liittyvästi vaikutetaan mm. suomen kielen käytön kehitykseen Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Avataan vuonna 2015 uudistettu kielenhuollon verkkopalvelu, jossa tarjotaan laaja kielenkäytön ohjeisto, ja jatketaan sen kehittämistä kielen- ja nimistöhuoltotiedon keskeiseksi, helposti käytettäväksi lähteeksi. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. koulut, säädös- ja viranomaiskieli), päivitetään nimistöhuollon verkkojulkaisuja ajantasaisesti sekä lisätään sähköisten palvelujen vuoroaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistöhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saattamiseksi myös kansainväliseen käyttöön.

- Tarjotaan ja kehitetään neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja kaikille kielenkäyttäjille, kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa. Nämä toiminnot perustuvat jatkuvaan kielen ja nimistön kehityksen seurantaan ja tutkimukseen.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kuntauudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Kielikelloa* ja sen verkkolehteä ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa Kotuksen verkkopalvelussa.
- Julkaistaan nimistönhuollosta ajantasainen käsikirja.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen ja ruotsinkielisen median kielenkäytön kehitykseen ja nykytilaan.
- Päivitetään soveltuvin osin ruotsin kielen lautakunnan toimintaohjelmaehdotusta *Tänkom...*

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, kielen- ja nimistöntarkistusta ja muita kielipalveluja, mm. tiedotusvälineiden kielipalvelua ja oppikirjojen kielentarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi. Laaditaan uusi laitos julkaisusta *Svenskt lagspråk i Finland*.
- Tehdään yhteistyötä päiväkotien sekä koulu- ja yliopistomaailman kanssa ruotsinkielisten lasten ja nuorten ruotsin kielen vahvistamiseksi.
- Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kuntauudistuksen vaatimissa kunnan- ja osoitenimien muutoksissa. Päivitetään kuntauudistuksen yhteydessä muuttuneet nimet verkkojulkaisuun *Svenska ortnamn i Finland*.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Kartutetaan jatkuvasti vuonna 2011 julkistettua *Ordförrådet*-tietokantaa.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.
- Pidetään julkaisu *Finlandssvensk ordbok* ajantasaisena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjryhmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten, viranomaisten, median ja koulun kanssa.
- Kielenhuolto toimii yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.
- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen, Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasiantuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistöntutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistöntutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaeliminä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmistökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Internetin käyttö tiedonhaussa on muuttanut varsinkin moniosaisten painettujen haku- ja muiden suurteosten asemaa ja vaikuttanut myös Kotuksen julkaisupolitiikkaan. Kotus on siirtynyt julkaisemaan sanakirjojaan ensisijaisesti sähköisinä verkossa helpottaakseen niiden saatavuutta ja käytettävyyttä. Kotus tähtää sanakirjaportaalin synnyttämiseen verkkoon suunnitelma-kauden aikana.

Yhdessä suhteessa toimintaympäristö ei ole muuttunut. Yhä edelleen tarvitaan ja halutaan tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä suomalaisen kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen ydintoimintoja. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan kielen kehitystä, seurataan sanaston nykytilannetta sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määrävälein.

Kotuksen tehtävä on myös sellaisten historiallisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlandssvenska folkhäl* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta. Lisäksi laaditaan maahanmuuttajakielten sanakirjoja. Kotuksen verkkosanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään yhdessä niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnitelmakaudella jatketaan sanakirjojen julkaisemista sähköisesti verkossa. Näin sanakirjat tavoittavat huomattavasti suuremman käyttäjämäärän kuin painettuina.

- *Kielitoimiston sanakirjan* sisältöä täydennetään ja ajantasaistetaan tulevia julkaistavia sanakirjaversioita varten. Sanakirjasta kootut idiomit koodataan Kotuksessa mahdollisesti rakennettavaa erillistä tietokantaa varten.
- Kauden alussa koko *Ordbok över Finlandssvenska folkhäl* -teoksen painosta ilmestynyt osuus ($a-n$) on liitetty sanakirjan verkkoversioon. Jakson $p-s$ toimittamista jatketaan niin, että kauden lopussa verkossa on jakso $a-r$.
- Saadaan päätökseen *Suomen murteiden sanakirjan* painosta ilmestyneen osuuden ($a-kurvottaa$) liittäminen sanakirjan verkkoversioon. Edetään sanakirjan toimittamisessa lisäksi niin, että suunnittelukaudella verkkosanakirja on edennyt noin aineiston puoleenväliin (m -alkuisiin sanoihin).
- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. Meneillään oleva *Suomi-somali-sanakirja* ilmestyy suunnittelukaudella. Aloitetaan ja suunnitellaan muita sanakirjoja (esim. viro-suomi, suomi-kurdi) käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa. *Suomi-somali-sanakirjan* käsikirjoitus valmistuu vuonna 2015. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjasta* ilmestyvät verkossa l - ja n -alkuiset jaksot ja sanakirjan painettuna ilmestynyt osuus ($a-k$). Lisäksi valmistuvia jaksoja o - ja p -alkuisista sanoista liitetään sanakirjan verkkoversioon. Sanakirjan toimittamista jatketaan uudistetuin toimitusperiaattein mahdollisella Koneen Säätiön rahoituksen tuella (hankerahoitus haetaan tässä vaiheessa vuosiksi 2014–2018).

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita suomalaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Tutkimus liittyy kiinteästi Kotimaisten kielten keskuksessa tehtävään sanakirjatyöhön. Lisätään leksikografista asiantuntemusta osallistumalla alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin (esim. Euralex, Pohjoismainen leksikografian konferenssi), pitämällä yhteyttä alan toimijoihin mm. osallistumalla ENeL:n (European Network of e-Lexicography) toimintaan ja laatimalla selvityksiä eri leksikografisista ratkaisuista.

Kieliaineistot

Toimintaympäristön muutokset

Nopeana jatkuva teknologinen kehitys luo koko ajan uusia mahdollisuuksia – ja samalla haasteita – Kotuksenkin aineistojen digitointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin. Uudenlaisten aineistopalvelujen kehittäminen onnistuu vain osana kansallisia aineistohankkeita, ja alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on entistä tärkeämpää. Tutkimusmenetelmien ja -kohteiden monipuolistuessa ja muuttuessa sekä yhteiskunnan odotusten kasvaessa korostuu pitkäjänteisen suunnittelun sekä tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemus. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastruktuuri ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan ja koordinoijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan nykyisten kieli- ja aineistopalvelujen dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastruktuuri- ja sisältöhankeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielenaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen tutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuri ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on asiantunteva tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympäristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen muistiperinnön säilyttämisestä. Toimintaa ohjaa vuonna 2012 valmistunut kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.

- Toteutetaan aineistot ja sanakirjat yhdistävä verkkopalvelu (AISA) kaksivaiheisesti vuosina 2014–2015 (suunnittelu ja pilotointi) ja 2016–2019 (rakentaminen), jos hankkeelle saadaan rahoitus.
- Kehitystyössä tukeudutaan Fin-Clarín-konsortioon, ja edistetään kieliaineistojen koostamista ja kehittämistä yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliittymässä. Työtä aineistojen metatietojen saamiseksi sähköiseen muotoon jatketaan. Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan ja valmistaudutaan liittymään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).
- Edistetään suunnitelmallisesti murre-, nimi- ja muiden kokoelmien valikoitua digitointia, ja jatketaan äänitteiden digitointia aineiston säilyvyyden turvaamiseksi. Aineistoja digitoidaan myös asiakastilausten perusteella.

- Hankitaan ulkopuolista rahoitusta Nimiarkiston digitoimiseen sekä muihin merkittäviin aineistoinfrastruktuuria kehittäviin hankkeisiin.
- Siirretään verkkoon aineistojen käytön neuvontaa ja opastusta. Verkossa aletaan tarjota myös maksutonta kieliaineistojen tietopalvelua. Palveluja kehitettäessä edistetään vuorovaikutteisuutta.
- Etsitään talkootyöratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tueksi.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Tieteen tietotekniikan keskuksen CSC:n kanssa jatketaan tiivistä yhteistyötä.

Kirjasto

Kotuksella on kirjasto, jonka kokoelmien laajuus on 63 000 nidettä (noin 1 000 hyllymetriä). Kirjasto ja tietopalvelu tukevat Kotuksen ydintoimintoja.

Kirjasto palvelee ensisijaisesti Kotuksen omia työntekijöitä. Muut asiakkaat voivat kirjaston aukioloaikoina käydä lukemassa julkaisuja lukusalissa. Kirjastosta ei anneta koti- eikä kaukolainoja. Kirjaston kokoelmat sijaitsevat Helka-tietokannassa, ja kirjasto osallistuu tiiviisti Kansalliseen digitaaliseen kirjastoon tarjoamalla kirjaston kokoelmatiedot sen asiakaspalveluliittymän kautta. Kirjasto tekee Urbis-alatietokantaa Arto-tietokantaan luetteloimalla ja sisällön kuvailemalla kotuslaisten julkaisutiedot tietokantaan. Kirjastossa myydään Kotuksen julkaisuja.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta.

Kotus toimii näiden kielten aseman parantamiseksi paitsi lautakuntien myös muiden kieliyhjmiä edustavien organisaatioiden ja yliopistojen kanssa. Saamen kielissä yhteistyötä tehdään Oulun yliopiston ja Saamelaiskäräjien kanssa. Romanikielen toiminnoissa on yhteistyötä Helsingin yliopiston kanssa. Viittomakielen yhteistyötä tehdään Kuurojen Liiton kanssa.

Karjalan kielen osalta yhteistyötä tehdään tarvittaessa Itä-Suomen yliopiston kanssa. Kotus ylläpitää *Karjalan kielen verkkosanakirjaa* ja tarjoaa karjalan kielen sana-arkiston verkossa.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin.

Hallinnollisia hankkeita

Suunnitelmakaudella

- Otetaan käyttöön yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa valtion talous- ja henkilöstöasioiden hoitoa yhdistävä Kieku-tietojärjestelmä.
- Jatketaan indikaattorien, toiminnan tuloksellisuustietojen ja raportoinnin kehittämistä.
- Kehitetään Kotuksen kokonaisarkkitehtuuria lähtien liikkeelle visiosta, strategisista tavoitteista ja toiminnalle asetetuista vaatimuksista. Tavoitteena on parantaa kokonaisuuden hallintaa ja hankehallintaa suunnittelu- ja päätösprosesseissa.
- Otetaan käyttöön vuoden 2014 lopulla sovittavat toimialariippumattomat ICT-palvelut TORI-palvelukeskukselta ja tehdään palvelujen siirtoihin ja hankintoihin liittyvät järjestelyt.
- Jatketaan ICT-varautumisen vaatimusten täyttämistä osana valtionhallinnon hanketta, jossa varaudutaan normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Tavoitteena on täyttää varautumisen vaatimukset vuoden 2016 loppuun mennessä.
- Kotus tekee päätöksen asiakirjojen luokittelusta vuoden 2013 lopulla. Asiakirjojen luokittelua jatketaan tietoturvallisuusasetuksen mukaisesti niin, että asiakirjat saadaan luokitelluiksi kauden aikana. Kauden aikana saatetaan myös luokiteltujen asiakirjojen käsittely(prosessit ja -ympäristöt) vastamaan säädettyjä vaatimuksia.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön kokonaismäärä on 81 (2012), (2011 89). Henkilötyövuosia tehtiin 76,1 (2012), (2011 87,3). Kotimaisten kielten keskuksen henkilötyövuodet ovat vähentyneet viime vuosina olennaisesti tuottavuusohjelman vuoksi. Tuottavuusohjelman alussa vuonna 2006 Kotuksessa tehtiin 112,6 henkilötyövuotta.

Määräaikaista työntekijöistä on 16 prosenttia (2012, koko valtio 11,1 %). Tähän lukuun eivät sisälly tukityöllistetyt eivätkä harjoittelijat. Osa-aikaisten henkilöiden osuus on 18,5 prosenttia (koko valtio 6,3 %).

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstön keski-ikä on varsin korkea, 50,5 vuotta (2012, koko valtionhallinnossa 45,9). Vuonna 2012 tutkimuskeskuksesta eläkkeelle siirtyneiden (3 henkilöä) keskimääräinen eläköitymisikä oli 67 vuotta. Eläkkeelle siirtyminen jatkuu suunnitelmakaudella hitaammin kuin viime vuosina, jolloin eläkkeelle siirtyminen on ollut runsasta.

Naisten osuus henkilöstöstä on 75,3 % ja miesten 24,7 % (2012). Sukupuolijakaumaa selittää naisvaltaisella humanistisella alalla toimiminen. Työntekijät rekrytoidaan pätevyyden mukaan.

Asiantuntijalaitoksen luonteen vuoksi työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Henkilöstöstä 80,2 prosentilla on korkeakoulututkinto ja 21 prosentilla tohtorin tai lisensiaatin tutkinto (2012). Koulutustasoindeksi on 6,3 (Tahti-järjestelmän luku, koko valtio 5,2; asteikko 1–8). Kotus tukee edelleen henkilöstön kouluttautumista.

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä ja kiinnostavana työnantajana. Palkkaustaso on viime vuosina parantunut jonkin verran.

Työsuojelu ja työhyvinvointi

Työhyvinvointinäkökulma on mukana kaikessa Kotuksen toiminnassa. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun ja työhyvinvoinnin toimintasuunnitelma.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely (vuoteen 2013 saakka kysely tehtiin joka toinen vuosi). Vuonna 2009 työtyytyväisyysindeksi oli 3,3. Vuonna 2011 tehdyn kyselyn työtyytyväisyysindeksiksi saatiin 3,1 (asteikko 1–5, valtion laitosten keskiarvo 3,3). Muutaman viime vuoden aikana tapahtuneet henkilöstön vähentyminen ja organisatoriset muutokset ovat kuluttaneet henkilöstön voimavaroja ja jäljelle jääneiden työntekijöiden työtaakka on saattanut kasvaa. Tämä ei voi olla vaikuttamatta työhyvinvointiin. Tavoitteena on saada työhyvinvointi-indeksi nousemaan samaan kuin valtion keskiarvo.

Työnantaja ja työsuojeluorganisaation jäsenet toimivat tiiviissä yhteistyössä työterveyshuollon kanssa työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Erityisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Tämä on entistä haastavampaa, kun henkilöstö on yhä iäkkäämpää (henkilöstön keski-ikä on 50,5 vuotta). Henkilöstön eläköitymisikä on myös huomattavan korkea, vuonna 2012 67 vuotta, mikä osoittanee, että Kotuksen henkilöstö on hyvin motivoitunutta.

Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan edelleen joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy. Työntekijöille järjestetään monipuolisesti työpaikkaliikuntaa ja tarjotaan kulttuuri- ja liikuntaseteleitä.

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjaprojekti

Kotus-työryhmä ehdotti, että ”Kotus ryhtyy tuottamaan suomesta ja maahanmuuttajakielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella määräaikaikaisella projektirahoituksella.” Yhteistyökumppanina hankkeessa on ollut Opetushallitus.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. Ensimmäisenä laaditaan **Suomi–somalisanakirja**, joka valmistuu suunnitelmakaudella. Rinnalla aloitetaan vuoden 2014 jälkipuoliskolla seuraavan sanakirjan laatiminen, mahdollisesti **Viro–suomi-sanakirja**, myöhemmin alustavan suunnitelman mukaan **Suomi–kurdi-sanakirja**. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi ja lisäksi niistä tehdään suppeampi painettu versio. Projektissa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus, joka toimii sanakirjojen painetun version kustantajana ja maahanmuuttajakieliin liittyvien pienehköjen selvitysten rahoittajana. Mahdollinen Viro-suomi-sanakirja toteutetaan yhteistyössä Eesti Keele Instituutin kanssa.

Erillisrahoituksen tarve vuonna 2015:

210 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen sekä verkkosanakirjojen tekniseen toteutukseen.

2. Avoin data ja paikkatieto

Jos Suomen Akatemia ei myönnä tänä vuonna haettua rahoitusta AISA-hankkeen I vaiheeseen, esitetään kehittämishankkeena AISAn suunnittelua ja pilotointia.

Aineistot ja sanakirjat yhdistävän palvelun (AISA) suunnittelun ja pilotoinnin aloittaminen

Kotuksen strategisena tavoitteena on uudistaa kielitieteen tutkimusinfrastruktuuriaan sanakirjat ja aineistot yhdistävällä palvelulla. Hankkeen suunnittelu ja pilotointi on tarkoituksenmukaista aloittaa vuonna 2015, jolloin se limittyy vuonna 2016 päättyvän Sanakirjat verkkoon -hankkeen kanssa. Sähköisten aineistojen hankkeissa on tähän mennessä kartutettu sisältöjä, joista merkittävä osa voidaan yhdistää sanakirjatietoon.

AISA-hankkeessa kytketään eri sanakirjojen tiedot toisiinsa, mikä mahdollistaa sanojen historiaa ja nykykäyttöä koskevien tietojen esittämisen kokonaisuutena, ja luodaan suora yhteys sanakirjatiedosta kielitieteellisiin aineistoihin, kuten tekstikorpuksiin ja sanojen karttamuotoisiin levikkietoihin, jotka kuvaavat sanojen käyttöä eri konteksteissa ja alueilla. Sanakirja- ja kokoelmatiedon yhdistämistä aloitetaan vuosina 2013–2014, kun Koneen säätiön rahoituksella karjalan kielen sana-arkisto digitoidaan ja aloitetaan aineiston linkittäminen Karjalan kielen verkkosanakirjaan.

AISA-hankkeen suunnittelussa ja pilotoinnissa kartoitetaan sanakirjojen ja aineistojen kokonaisuus sekä tietojen hallinnassa ja yhdistämisessä käytettävät menetelmät. Pilotoidaan eri aineistotyyppien ja eri sanakirjojen toisiinsa linkittämistä.

Erillirahoituksen tarve vuonna 2015: 60 000 euroa

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Kiinnitetään huomiota maksullisen palvelutoiminnan kustannusvastaavuuteen. Maksullisen koulutustoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa.

	2015	2016	2017	2018
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	2 013 000	2 013 000	2 013 000	2 013 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 052 000	3 052 000	3 052 000	3 052 000
Yhteensä	5 065 000	5 065 000	5 065 000	5 065 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	400 000	400 000	400 000	400 000
Muut	15 000	15 000	15 000	15 000
Yhteensä	415 000	415 000	415 000	415 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 200 000	4 200 000	4 200 000	4 200 000
Toimitilakustannukset	803 123	811 155	819 266	827 459
Palvelut+ muut toiminnan menot	500 000	500 000	500 000	500 000
Yhteensä	5 503 123	5 511 155	5 519 266	5 527 459
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	900 000	876 877	845 722	806 456
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	876 877	845 722	806 456	758 997